

Wang, Y. M. (2025). Jordan Peterson om ondskap – i religiøse myter, eventyr og individ. I P. B. Grande & O. O. Sæle (Red.), *Vold i kulturen: Perspektiver på skole, idrett, religion, musikk, litteratur og kjønn* (s. 265–294). Fagbokforlaget. DOI: <https://doi.org/10.55669/oa510108>

Kapittel 8

Jordan Peterson om ondskap – i religiøse myter, eventyr og individ

Yvonne Margaretha Wang

«The world isn't split into good people and Death Eaters. We've all got both light and dark inside us. What matters is the part we choose to act on. That's who we really are» (Rowling et al., 2007).

Sammendrag: Dette kapitlet undersøker om Jordan Petersons forståelse av forholdet mellom religiøse myter, eventyr og individets livserfaringer kan være et relevant bidrag innenfor didaktiske arbeider med filosofisk samtale i det norske faget KRLE (kristendom, religion, livssyn og etikk). Et sentralt perspektiv i Petersons tilnærming er å forstå hvordan ondskap fremstilles i myter og eventyr, og dette vil også denne undersøkelsen avgrense seg til. Med utgangspunkt i Petersons tre bøker – *Maps of Meaning* (1999), *12 regler for livet* (2018) og *Mer enn bare orden* (2021) vil jeg først utforske Petersons forståelse av hvordan mennesker kan lære hva ondskap er, og sin egen trang til ondskap gjennom de store religiøse mytene og klassiske eventyr. Funnene diskuteres i lys av fortellingsdidaktikken i KRLE og en visdomsorientert pedagogisk tilnærming til filosofisk samtale. Jeg vil undersøke om Petersons tilnærming til forståelse av ondskap kan bidra til en faglig utvikling av både fortellingsdidaktikken i KRLE og en visdomsorientert pedagogisk tilnærming til filosofisk samtale, som inkluderer elevenes egne erfaringer i møte med myter og eventyr. Funnene viser at Petersons psykologiske tilnærming bidrar til å knytte individers livserfaring til de store fortellingene på en mer folkelig og pragmatisk måte. Dette kan være med på å utvikle fortellingsdidaktikken i KRLE mot mer bruk av visdomsorienterte filosofiske samtaler i møte med det psykologiske perspektivet på myter og eventyr og deres betydning for egne erfaringer i nåtid. Petersons tilnærming begrenser seg i utgangspunktet til den jødisk-kristne kulturen og må videreutvikles om den skal tilpasses det livsynsmangfoldet som KLRE-undervisningen favner.

Nøkkelord: religiøse myter, eventyr, psykologi, danning, fortellingsdidaktikk, filosofiske samtaler, visdomsorientert pedagogisk tilnærming, erfaringer

Abstract: This chapter examines whether Jordan Peterson's understanding of the relationship between religious myths, fairy tales and the individual's life experiences can be a useful contribution within didactic work with philosophical conversation in the Norwegian subject KRLE (Christianity, religion, outlook on life and ethics). A central perspective in Peterson's approach is to understand how evil is portrayed in myths and fairy tales. Based on Peterson's three books – *Maps of Meaning* (1999), *12 Rules for Life* (2018) and *More Than Just Order* (2021), I will first explore Peterson's understanding of how people can learn what evil is and their own urge to evil through the great religious myths and classical fairy tales. Jordan Peterson's texts, will be discussed further in relation to the narrative didactics in KRLE and a wisdom-oriented educational approach to philosophical conversation. I will investigate whether Peterson's approach to understanding evil can contribute to the professional development of both the narrative didactics in KRLE and a wisdom-oriented pedagogical approach to philosophical conversation, which includes the student's own experiences in the face of myths and fairy tales. The findings show that Peterson's psychological approach helps to connect individuals' life experience to the great narratives in a more popular and pragmatic way. This may be helpful in order to develop the storytelling didactics in KRLE towards more use of wisdom-oriented philosophical conversations in the face of the psychological perspective on myths and fairy tales and their significance for one's own experiences in the present. On the other hand, the investigation shows that Peterson's approach is limited to the Judeo-Christian culture and must be further developed if it is to be adapted to the diversity of views on life that KRLE teaching embraces.

Keywords: religious myths, fairy tales, psychology, Bildung, narrative didactics, philosophical conversations, wisdom-oriented pedagogical approaches, experiences

Innledning

Sitatet ovenfor er hentet fra Harry Potter-filmen – og er det svar Sirius Svart gir til Harry Potter når han forteller om sin frykt for at den onde Voldemort er en del av ham selv. Fortellingen om Harry Potter er ett av flere eventyr som Peterson trekker frem og setter inn i et psykologisk perspektiv. I dette kapitlet vil jeg undersøke hvordan Jordan Peterson forstår ondskap i forhold til religiøse myter, eventyr og menneskers bearbeidelse av sine erfaringer.

Den kanadiske psykologen Jordan Peterson gir i sine populærvitenskapelige bøker – som Amazon for øvrig kaller «Best Selling Combo Books»¹ – kontinuerlige eksempler på hvordan religiøse fortellinger og klassiske eventyr har et meningsbærende budskap, som han mener mennesker i vår tid har behov for. Begge de populærvitenskapelige bøkene er knyttet til hans mer vitenskapelige tese i boken *Maps of meaning* (1999) – der han bygger på en rekke ulike fagdisipliner. Av disse fagdisiplinene vil jeg nevne hans tilnærming til religionsfenomenologi med henvisning til Mircea Eliade (Peterson, 1999, s. 81, 87, 314), religionspsykologi med henvisning til Sigmund Freud og Carl Jung (Peterson, 1999, s. xvii, 331, 336–337), eksistensfilosofi med henvisninger til spesielt Fredrich Nietzsche (Peterson, 1999, s. 6–7, 323–324), kjente russiske forfattere som Solzhenitsyn (Peterson, 1999, s. 35, 342), og Tolstoy (Peterson, 1999, s. 322), samt den berømte skaperen av logoterapi Victor Frankl (Peterson, 1999, s. 33–34, 354–355, 366). Peterson viser også jevnlig til den kanadiske litteraturforskeren Herman Northrop Frye – kanskje spesielt når det gjelder kritikken Frye retter mot en vitenskapelig forståelse av at poetiske og skjønnlitterære ideer er pseudovitenskapelige (Peterson, 1999, s. 270–271). Det er likevel Petersons arbeid omkring klinisk psykologi som er av størst interesse i denne undersøkelsen.

Problemstillingen jeg ønsker å besvare, er: Kan Petersons tilnærming til forståelse av ondskap bidra til en faglig utvikling av både fortellingsdidaktikken i KRLE og en visdomsorientert pedagogisk tilnærming til filosofisk samtale, som inkluderer elevenes egne erfaringer i møte med myter og eventyr? Jeg starter med å tydeliggjøre temaets relevans i forhold til KRLE-faget. Deretter

1 Amazon.com: <https://www.amazon.com/Jordan-Peterson-selling-combo-books/dp/B09TRTDSKM>

presenterer jeg tidligere forskning om Jordan Peterson vedrørende hans tilnærming til myter. Jeg gir en kort avklaring av min analytiske tilnærming, metode og det materialet jeg har valgt ut, før jeg presenterer mine funn fra en kvalitativ innholdsanalyse. Funnene er kategorisert rundt Petersons forståelse av 1) myter, 2) ondskap og 3) hvordan ondskap fremstilles i myter og eventyr. I den analytiske delen vil jeg diskutere mine funn rundt fortellingsdidaktikk og en visdomsorientert pedagogisk tilnærming til filosofisk samtale. I denne undersøkelsen har jeg valgt å ikke ta for meg Petersons deltakelse i en rekke diskusjoner og debatter, men utelukkende hans tre bøker. Til slutt diskuterer jeg mine funn ut fra tidligere forskning og min problemstilling.

Eksistensielle spørsmål, etiske verdier og elevens livserfaring i KRLE

Temaet for denne undersøkelsen må ses i sammenheng med fagfornyelsen og spesielt i forhold til fagets relevans og sentrale verdier: Faget skal gi elevene «øvelse i etisk refleksjon og bidra til å utvikle elevenes dømmekraft» (RLE01-03). Videre står det: «Alle fag skal bidra til å realisere verdigrunnlaget for opplæringen. I KRLE behandles verdispørsmål på bakgrunn av kunnskap om religiøse og filosofiske tradisjoner og ideer og gjennom utforskning av slike tradisjoner og ideer». Dette samsvarer med de to kompetansemålene etter 7. og 10. trinn, der elevene skal: «samtale om og formidle etiske ideer fra sentrale skikkelser i religiøse og livssynsbaserte tradisjoner» (RLE01-03) (Etter 7. trinn) og «utforske og sammenligne etiske ideer fra sentrale skikkelser i religiøse og livssynsbaserte tradisjoner» (RLE01-03) (Etter 10. trinn).

Innenfor KRLE-didaktikken ser vi også utviklingen av en egen etikkdidaktikk som bidrar til å fremme undervisningsmetoder i KRLE om etisk refleksjon og eksistensielle spørsmål og svar (Hansen & Aukland, 2023; Skeie, 2023). En sentral tilnærming til etiske verdier og eksistensielle spørsmål er filosofisk samtale, og dette nevnes konkret i de to kjerneelementene «Utforskning av eksistensielle spørsmål og svar» og «Etisk refleksjon». I læreplanen til KRLE trekkes det også frem at elevene skal kunne «drøfte moralske spørsmål ved hjelp av egen erfaringsbakgrunn» (RLE01-03) og «sette seg inn i og formidle

egne og andres tanker, følelser og erfaringer» (RLE01-03). Av den grunn mener jeg det er viktig å utvikle en fortellingsdidaktikk i KRLE som gir rom for filosofisk samtale om eksistensielle spørsmål, om tema som gjenfinnes i de ulike religiøse og livsynsbaserte tradisjonene, og som inviterer elevene til å knytte egne erfaringer til dette på en pedagogisk måte. Nyere forskning viser også at samtaler om vold er et litt uavklart tema innenfor etikkdidaktikk, men noe som elever ved flere undersøkelser viser at de tenker mye på (Hansen & Aukland, 2023, s. 103; Sporre et al., 2022, s. 94–95). Derfor kan fokuset på ondskap i denne undersøkelsen være relevant.

Tidligere forskning

I denne undersøkelsen avgrensner jeg min presentasjon av tidligere forskning til forskning tilknyttet Petersons tre bøker (se ovenfor), og ikke til hans deltakelse i debatter. Jeg har gjort et utvalg av tidligere forskning til å gjelde de som analyserer Petersons arbeid med myter, og hans bruk av referanser fra litteraturvitenskap (Dart, 2020; 2022), filosofi (Champagne, 2020; 2022) og teologi (Steel, 2022; Brocklehurst, 2022).

Ron Dart har skrevet et kapittel om Jordan Peterson i boken *Jordan Peterson: Critical response* (2022) med tittelen «Biblical Lilliputians Meet Gulliver». Dart starter her med å plassere Peterson innenfor de ulike tilnærmingene til myter – både fra et historisk perspektiv og fra et samtidsperspektiv. Dart mener, som Peterson selv nevner (1999, s. 13), at Peterson ikke tilhører den «aggressive secularism» (Dart, 2022, s. 134), som anser Bibelen som førmoderne og del av vår «underdeveloped past» (Dart, 2022, s. 132). Dart mener heller ikke at Peterson kan plasseres blant de mer konservative teologene, som vil bevise at Bibelen var sann, gjennom empiriske studier innenfor antropologi og arkeologi (Dart, 2022, s. 132). Dart får frem at Peterson har en annen tilnærming, som også er vitenskapelig:

Peterson very much sees himself as a scientist. As a scientist who judiciously weights the facts in both the external and internal spheres of life, he takes seriously, the evidence of evolution in both the bio-

logical and psychological areas of life, and as a clinical psychologist, he is interested on how the wisdom of human unfolding is stored and passed on from generations to generations (Dart, 2022, s. 135).

På denne måten forklarer Dart hvordan Peterson bygger på en rekke ulike faglige kilder, samtidig som han står innenfor det klinisk psykologiske fagfeltet. Dart skriver videre om Petersons leksjoner om 1 Mosebok, og avrunder med en sammenligning mellom Peterson og Northrop Frye:

There can be no doubt that Northrop Frye [...] has a literary, cultural, religious and historic depth and breadth Petersons simply lacks, but Peterson has a psychological and applied approach that is lacking in Frye. However, both men focus on more in-depth ways of interpreting the Bible (Dart, 2022, s. 137).

På den ene siden mener Dart at Petersons tilnærming til myter burde blitt mer utviklet i retning Frys «more layered and subtle approach» (Dart, 2022, s. 138). Men samtidig understreker Dart at «Peterson has a greater commitment to wedding mythic reads of the Bible to a form of existential, personal and individualist application in a way Frye does not» (Dart, 2022, s. 139). Videre plasserer Dart Petersons tilnærming til myter innenfor den klassiske greske tradisjonen. Dart konkluderer med at Peterson har en mer «typological [...] and the tropological (moral, existensial, ontological) analysis applied in a more psychological manner» (2022, s. 140), som Dart mener hører mer hjemme innenfor klassisk tankegang:

Classical Western thought and Christian exegesis interpreted and applied Greek myth-epics and the Bible for soul transformation and character formation. Education is, therefore, in this more classical sense understood that the «techen» information must always be put in the service of self-knowledge (know yourself) and formation through the education of desires («Paideiam») (Dart, 2022, s. 140).

På denne måten er det ikke riktig å plassere Peterson innenfor litteraturvitenskapen, men heller som en som benytter ulike tilnærminger innenfor et utvalg fra litteraturvitenskapen (som Frye) for å gi en psykologisk tilnærming

til myter. Ron Dart er også redaktør av en bok om Jordan Peterson kalt *Myth and Meaning in Jordan Peterson: A Christian Perspective* (Dart, 2020), der han skriver at Peterson:

[...] takes biblical stories in a mythical sense, not getting hung up on the historicity of them, and will ask almost what a spiritual director would ask: «What does this story mean for you on your journey?» All of a sudden, people realize that the text can speak to them (Dart, 2020, s. 6).

På denne måten får Dart frem Petersons psykologiske tilnærming til mytene. Marc Champagne har studert Peterson fra et mer filosofisk perspektiv (Champagne, 2020). I boka *Myth, Meaning, and antifragile individualisme* (Champagne, 2020) kritiserer han Petersons bok *Maps of Meaning* for manglende historisk nøyaktighet og påstår at Petersons filosofiske kunnskap er «self-taught» (Champagne, 2020, forord). Likevel argumenterer Champagne for at den historiske unøyaktigheten kunne blitt løst ved å «drop all pretensions of historical accuracy and say that one's interpretation of pasthuman stories is useful» (Champagne, 2020, kap. 14). I kapitlet «Jordan Peterson, Secular Priest», fra boka *Jordan Peterson: Critical response* (2022), skrevet av teologen Alex Brocklehurst, foretas en kritikk av Petersons manglende teologiske forståelse, i forbindelse med at Peterson trekker frem verdien av de bibelske mytene fra et utelukkende psykologisk perspektiv. Brocklehurst mener at Peterson: «without becoming a confessing Christian, he has grafted a Judeo-Christian framework of applied virtues and wisdom onto the underlying universal hero sheme» (Brocklehurst, 2022, s. 4–5). I kapitlet problematiserer Brocklehurst hvordan Peterson trekker frem bibelske karakterer som arketyper hovedsakelig i forbindelse med hvordan Petersons tilnærming til de bibelske mytene ikke samsvarer med hvordan Brocklehurst som teolog vil forsøke å tolke en forståelse av det kristne trossystemet ut fra de bibelske fortellingene:

For me Petersons has grafted the suffering and redemption motif running though the Bible [...] Peterson's scheme is therefore much more conducive to an understanding wherein what defines Christian identity is solely actualization of the suffering/virtue inner hero [...] This is about as far from requiring a necessary belief system as we can get! (Brocklehurst, 2022, s. 14).

Kapitlet konkluderer svært kritisk når Brocklehurst trekker frem Petersons sykdom i 2019–2020, og avslutter med å si noe Brocklehurst hevder å ha hørt Petersons si:

Having survived his trials Jordan Peterson continues as courageous exemplar of flourishing twenty-first century humanity. He has often shown himself humble enough to say «I don't know». Perhaps that is his most telling contribution in leading us away from the cliff edge [...] (Brocklehurst, 2022, s. 14).

Dette er likevel en interessant forståelse av Peterson fra en teolog, fordi den tydeliggjør at Petersons tilnærming til bibelske tekster ikke er misjonerende, men sett fra et sekulært og psykologisk perspektiv.

Det synes å være en bred enighet om at Peterson ikke bidrar spesielt innenfor forskningsfeltene teologi, filosofi eller litteraturvitenskap – selv om disse disiplinene er relevant i Petersons bøker. Det er Petersons psykologiske og funksjonelle tilnærming til mytene som anerkjennes – og dette er relevant i forhold til den analytiske tilnærmingen jeg har valgt.

Analytisk tilnærming til fortellingsdidaktikken i KRLE

Halldis Breidlid og Tove Nicolaisen er toneangivende for fortellingsdidaktikk som arbeidsmetode innenfor KRLE (2000; 2011; 2023). Et viktig begrep tilknyttet deres tilnærming er å utvikle en didaktikk i møte med de ulike religionenes fortellinger, som gir elevene tolkningskompetanse:

Skolens oppgave er å skape innsikt, blant annet gjennom å gi elevene en tolkningskompetanse [...] I undervisningen skal læreren legge til rette for elevens vekst i forståelse og tolkning og i utvikling av et metaspråklig perspektiv på tekster og fortellinger (Breidlid & Nicolaisen, 2023, s. 98).

De har utviklet en metode der KRLE-læreren skal hjelpe elevene å oppnå tolkningskompetanse ved å se religionenes fortellinger fra tre ulike dimensjoner. Først er den religionsspesifikke dimensjonen, som «handler om det som er sentralt eller typisk i en spesifikk religion» (Breidlid & Nicolaisen, 2023, s. 94). Den andre dimensjonen kaller de den religiøse, som ser på hvordan fortellinger fra ulike religioner har «sammenfallende eller korresponderende religiøse motiver» (Breidlid & Nicolaisen, 2023, s. 93). Den tredje kalles den allmennmenneskelige dimensjonen og fokuserer på «temaer som er felles for alle [...] makt og avmakt, natur og miljø, glede, håp og kjærlighet, løgn og sannhet, tillit og svik, vold og krig, tap og sorg» (Breidlid & Nicolaisen, 2023, s. 93). Den allmennmenneskelige dimensjonen knytter de videre til «den sosiale og psykologiske dimensjonen i mytene» (2023, s. 108).

Breidlid og Nicolaisen er også opptatt av at elevene trenger å møte fortellingene gjennom to ulike faser, for å utvikle en tolkningskompetanse. Den første fasen er persepsjonsfasen, som er elevenes «umiddelbare møte med fortellingen» (Breidlid & Nicolaisen, 2023, s. 98). I denne fasen tolker elever ulikt i forhold til egen erfaringsbakgrunn (Breidlid & Nicolaisen, 2023, s. 98). Den andre fasen er refleksjonsfasen, der elevene reflekterer og analyserer fortellingene fra ulike perspektiv og tolkningsmuligheter (Breidlid & Nicolaisen, 2023, s. 98).

I denne undersøkelsen vil jeg bruke Breidlid og Nicolaisens allmennmenneskelige dimensjon som et analytisk begrep for å forstå hvordan Jordan Petersons psykologiske tilnærming kan bidra til utvikling av fortellingsdidaktikken i KRLE og en mer livsnær refleksjon over fortellingenes tolkningspotensial. Likevel vil jeg ikke bare utforske hvordan Petersons tilnærming kan gi en tydeligere forståelse av mytene og de religiøse tradisjonene, slik Breidlid og Nicolaisens fortellingsdidaktikk legger opp til. Jeg ønsker også å undersøke om en forståelse av den allmennmenneskelige dimensjonen kan gi rom for en filosofisk samtale og danning av visdom ved at deltakerne i samtalen reflekterer over eksistensielle tema og knytter dem til sin egen erfaring. Til denne siste delen mener jeg Helskogs visdomsorienterte pedagogiske tilnærming er relevant.

Analytisk tilnærming gjennom Helskogs visdomsorienterte pedagogikk

What is wisdom? What might a pedagogical approach that can contribute to the awakening of young people's longing and search for wisdom look like? Is it possible to create such an approach, and if yes, how? (Helskog, 2019, s. 1).

Med dette spørsmålet innleder Guro Hansen Helskog boka *Philosophising the Dialogic way towards wisdom in education – between critical thinking and spiritual contemplation* (Helskog, 2019). Helskog bruker både filosofiske tema og religiøse fortellinger som utgangspunkt for en filosofisk samtale, men er likevel opptatt av å ha utviklet «a secular wisdom oriented pedagogy» (Helskog, 2019, s. 17). Helskog tar utgangspunkt i følgende definisjon på hva det vil si å være vis:

The experts agree that a wise person has a high degree of self-insight, a rich knowledge of life, and that he or she embodies social cognition, empathy, altruism, and a sense of value relativism. The wise person recognizes the limits of his or her knowledge, has a desire for learning and exercises a high degree of self-reflection (Helskog, 2019, s. 17).

Helskog nærmer seg visdom både som et utgangspunkt og som et mål for den filosofiske dialogen. Helskog forstår visdom ut fra flere dimensjoner. I denne sammenheng vil jeg trekke frem to dimensjoner fra Helskog.

1. Den kultur-historiske dimensjonen: «Ability to see oneself as having become a 'self' in interaction with people and traditions that are all culturally and historically embedded, having developed a more distant perspective on oneself and the context one finds oneself in» (Helskog, 2019, s. 53).
2. Den eksistensielle-emosjonelle dimensjonen, som vektlegger «self-knowledge in a broad sense, combined with insight in the universal existential human condition. Understanding and coping with our emotional life as part of developing our fully fledged humanity» (Helskog, 2019, s. 53).

På denne måten er både historiske fortellinger og ideer, samt fortellinger som trekker frem eksistensielle spørsmål, relevante.

Sentralt i Helskogs metode for filosofiske samtale er hennes forståelse av danning. Når det gjelder begrepet *Bildung*, knytter Helskog seg til Hegel samt professor innenfor pedagogisk filosofi Lars Løvlie. Helskog er opptatt av hvordan Hegel mener mennesket er født formløst og derfor trenger å dannes for å finne sin form gjennom en dialektisk utvikling (Helskog, 2014, s. 344; Helskog, 2019, s. 39). Helskog viser også til Løvlie, som forstår danning som noe som «aktualiseres i rekonstruksjon av erfaring, og det skjer i konflikten mellom det som er og det man streber etter» (Løvlie, 2000, s. 225). Denne forståelsen av danning gjennom motsetninger tydeliggjøres i Helskogs tese allerede fra 2012:

Min tese er at en bevisstgjørings- og modningsprosess som peker i retning av visdomsdannelse må ta utgangspunkt i det konkrete livet, i kontekst og livserfaring. Det må skapes en aktiv forbindelse mellom det individuelle og det allmenne [...] dersom en sunn danning av individet skal kunne skje. Her må også de eksistensielle, følelsesmessige og etiske sidene av menneskelivet få plass. Det kan konkret skje ved at man leser en tekst, videre tar utgangspunkt i et filosofisk spørsmål, ber deltakerne finne personlige eksempler som kan brukes i arbeidet med å filosofere (Helskog, 2012, s. 47).

Helskog argumenterer for at den dialektiske siden ved den visdomsorienterte pedagogiske tilnærmingen skiller den fra den psykologiske, som er mer personlig og terapeutisk. Hun lar deltakerne pendle mellom det personlige og allmenne, subjektive og objektive, som både engasjerer den enkelte personlig, samtidig som den ikke blir for nærgående. Derfor mener hun at den dialektiske tilnærmingen passer bedre i klasserommet (Helskog, 2021, s. 18–19).

I boka *Dialogos* bruker Helskog tre tekster tilknyttet den buddhistiske, muslimske og kristne tradisjonen, skrevet av Notto Thelle – som hver kan fungere som et utgangspunkt for en videre dialog om et allment tema (Helskog, 2008, s. 195–202). I denne undersøkelsen er jeg spesielt interessert i å undersøke hvordan Petersons tilnærming til myter og eventyr kan ha betydning for utviklingen av flere fortellinger som kan passe inn i Helskogs tilnærming.

Metode

I denne undersøkelsen er Jordan Petersons tre bøker mitt datamateriale, og jeg foretar en tekstanalytisk kvalitativ undersøkelse av Petersons ideer om begrepet ondskap i myter, eventyr og individers erfaringer, ved å «kartlegge hvilke ideer som er fremtredende i bestemte tekster» (Bratberg, 2017, s. 74). Når det gjelder den første boken til Peterson (1999), benytter jeg meg av en kvalitativ ideanalyse – der jeg ikke analysere kapitlene i sin helhet, men tolker den forståelse Petersons gir av ondskap – eller det onde. På denne måten skal ideanalysen dreie seg «om det systematiske studiet av meningsbærende [...] budskap» (Bratberg, 2017, s. 67) – her i forhold til hvordan Peterson forstår ondskap. Når det gjelder de to populærvitenskapelig bøkene *12 regler for livet* (Peterson, 2018) og *Mer enn bare orden* (Peterson, 2021) handler alle reglene om hvordan mennesker bør handle – men også implisitt hvordan man ikke bør handle. Jeg er derfor opptatt av å undersøke hvordan Peterson bruker religiøse fortellinger og eventyr knyttet til livsreglene med fokus på hvordan han oppfatter ondskap. Her har jeg valgt å bruke en kvalitativ innholdsanalyse der jeg teller bruken av eventyr og myter i de to bøkene – og kategoriserer hvilke karakterer fra religiøse myter og eventyr blir nevnt som eksempler i de til sammen 24 reglene tilknyttet Petersons to populærvitenskapelige bøker (2018; 2021). Innholdsanalysen er nyttig fordi det innebærer å telle «the number of instances when those categories are used in a particular item of text» (Silverman, 2010, glossary). Jeg fikk derimot et svært stort materiale, siden alle de tolv reglene i boka *12 regler for Livet* (2018) og elleve av de nyere tolv reglene i boka *Beyond Order* (2021) nevnes myter og/eller eventyr enten som korte referanser (Peterson, 2017, s. 380–381) eller som lengre utlegninger (eks. Peterson, 2021, s. 77–86). Derfor har jeg valgt å avgrense presentasjonen av disse funnene i dette kapitlet ved å velge ut tre karakterer fra de religiøse mytene: Satan/djevelen, Slangen i paradiset og Kain og to karakterer fra de mange eventyr Peterson behandler: Voldemort og Manifiken.

Myter og fortellinger

Forståelse av religiøse myter er et sentralt tema i Petersons bok *Maps of Meaning – the Architecture of Belief* (1999). Allerede i innledningskapitlet tydeliggjør Peterson sin forståelse av myter som menneskers bearbeidelse av erfaringer for å konstruere en betydning og forståelse for hvordan vi bør handle:

Proper analysis of mythology, of the type propose here, is not mere discussion of «historical» events enacted upon the world stage (as the traditionally religious might have it), and it is not mere investigation of primitive belief (as the traditionally scientific might presume). It is, instead, the examination, analysis and subsequent incorporation of an edifice of meaning, which contains within it hierarchical organization of experienced valence [...] (Peterson, 1999, s. 13).

På denne måten kritiserer Peterson en utelukkende historisk tilnærming til mytene, samtidig som han heller ikke støtter forståelsen av myter som noe utelukkende primitivt. Peterson mener myter er utviklet for å bearbeide ulike erfaringer mennesker opplever, og gi erfaringene mening: «Myth, and the drama that is part of myth, provide answers in image to the following question: how can the current state of experience be conceptualized in abstraction, with regards to its *meaning*» (Peterson, 1999, s. 13).

Peterson vektlegger videre hvordan mennesker bearbeider sine erfaringer for å «regulate our emotions, by determining the significance of all the things we encounter, and all the events we experience» (Peterson, 1999, s. 20). Peterson viser til forskning innenfor nevropsykologi, som forklarer hvorfor fortellinger har blitt utviklet gjennom generasjoner som del av menneskers bearbeidelse av erfaringer for å forstå hvordan de skal handle. Fortellingene videreføres til neste generasjon, men også handlingene som barnet imiterer av sine foreldre eller andre mennesker uten å helt forstå hvorfor (Peterson, 1999, s. 78). Dette danner grunnlag for hvorfor Peterson mener vi bør forstå de mytene som vår sivilisasjon er bygget på, fordi de utgjør en viktig del av fortellingen bak hvorfor vi handler som vi gjør i et samfunn:

Prior to the time of Descartes, Bacon and Newton, man lived in an animated, spiritual world, saturated with meaning, imbued with

moral purpose. The nature of this Purpose was revealed in the stories people told each other – stories about the structure of the cosmos and the place of man (Peterson, 1999, s. 5).

Bak dette sitatet ligger en tydelig forståelse av at mytene utgjør en del av samtidens kultur og tidligere menneskers bearbeidelse av egne erfaringer som hjalp dem å forstå hvordan de skulle handle. Peterson er opptatt av hvordan spesielt de bibelske mytene er sentrale for den vestlige tankegangen, og er blitt overført gjennom flere generasjoner. Men Peterson mener mennesker i vår tid har glemt mytene og hva som ligger bak vårt verdigrunnlag i den vestlige verden:

[...] we no longer believe our own stories – no longer even believe that those stories served us well in the past [...] The fundamental tenets of the Judeo-Christian moral traditions continue to govern every aspect of the actual individual behavior and basic values of the typical Westerner – even if he is atheistic and well-educated, even if his abstract notions and utterance appear iconoclastic [...] The principle that govern his society [...] remain predicated on mythic notions of individual value (Peterson, 1999, s. 5–6).

Peterson mener mytene overfører verdier fra den ene generasjon til den neste uten at det enkelte individ kjenner til den bakenforliggende fortellingen, men kun ser handlingene i samfunnet og oppfatter samfunnets verdier. Mytene er sentrale i Petersons tekster, fordi han mener vår vestlige kulturs verdigrunnlag er «festet i dem» og gir oss forståelsen for tankene bak handlingene våre: «We still act out the precepts of our forebears, nonetheless, although we can no longer justify our actions» (Peterson, 1999, s. 8).

Peterson mener mytene har en psykologisk dimensjon som er viktig for å forstå oss selv og hvordan vi bør handle. I denne sammenheng trekker Peterson frem Jung:

Carl Jung attempted to account for the apparent universality of world interpretation with the hypothesis of the «collective unconscious» [...] The general irritation over Jung's «heritable memory» hypothesis has blinded psychologists and others to the remarkable fact that narratives *do* appear patterned, across diverse cultures (Peterson, 1999, s. 91–92).

Peterson vil derfor forstå om det finnes et universelt mønster i mytene. Dette leder Peterson til å lete innenfor lingvistiske studier for å finne mønstre i språk og fortellinger (Peterson, 1999, s. 92–98), og videre for å finne «the universal patterns in narrative» (Peterson, 1999, s. 98). Ut fra dette utvikler Peterson følgende hypotese:

Operation within these constraints allows for generation of the following straightforward hypothesis: the «partially implicit» mythic stories or fantasies that guide our adaption, in general, appear to describe or portray or embody three permanent constituent elements of human experience: the *unknown*, or unexplored territory; the *known*, or explored territory; and the process – the *knower* – that mediate between them. These three elements constitute the cosmos-that is, the world of experience-from the narrative or mythological perspective (Peterson, 1999, s. 99).

Gjennom analyse av disse tre perspektivene mener Peterson at vi kan «come to realize the potential breadth and depth of our own emotions, and the nature of our true being, to understand our capacity for great acts of evil – and great acts of good – and our motivation for participating in them» (Peterson, 1999, s. 99). Peterson understreker at disse tre elementene alltid har to sider – en ond/destruktiv og en god/konstruktiv. For eksempel kan det ukjente være en trussel eller en vond opplevelse – eller det kan være en utfordring med potensial for konstruktiv fornyelse. Peterson kaller det ukjente «unexplored territory» (Peterson, 1999, s. 155, 159). Det kjente kan både være orden og beskyttelse, men også tyranni hvis det innebærer å unngå viktige og nødvendige endringer (Peterson, 1999, s. 208–209). Kjenneren – eller den som utgjør vår respons på det ukjente – kan både være helten og hans motstykke (Peterson, 1999, s. 307–308). Peterson mener med dette at myter gir mennesker en veiledning – eller et skjema for hvordan vi kan tolke menneskelige erfaringer på en konstruktiv måte: «Myth offers an imitative schema [...] through encouragement of identification with the hero, whose form is constantly represented in ethical behavior, portrayed in ritual and described in narratives» (Peterson, 1999, s. 359).

Denne forståelsen er også sentral i de to populistiske bøkene til Peterson (2019; 2021). I innledningen til *12 regler for livet* viser Peterson dette tydelig:

«I *Maps of Meaning* påsto jeg at fortidens store myter og religiøse fortellinger, særlig de som stammer fra en tidligere muntlig tradisjon, først og fremst hadde et moralsk, ikke deskriptivt siktemål [...]» (2018, s. 9–10). Her ser vi at Peterson mener myter har en karakterbyggende eller dannende funksjon. Peterson hevder at ideologi definerer virkeligheten slik at det ukjente ikke får rom eller blir fornektet, men at mytene er mer komplekse og dermed gir en forståelse for hvordan vi bør handle (Peterson, 1999, s. 359).

Peterson om ondskap

Peterson er kritisk til den forståelsen som utelukkende ser på ondskap som et resultat av dårlige erfaringer eller en form for psykologisk svakhet. Peterson mener dette gjør at vi ikke forstår ondskaper, og at det kan føre til at ondskaper vinner. Peterson mener ondskap ikke er noe statisk. Ondskap er også kontekstbestemt og dynamisk (Peterson, 1999, s. 309). Peterson argumenterer for at vi må forstå at Hitler, Stalin og Idi Amin var mennesker – og hva det sier om hva et menneske er. Han skriver at når vi sier om andre verdenskrig: «'Never forget' means 'know thyself': recognize and understand that evil twin, that mortal enemy, who is part and parcel of every individual» (Peterson, 1999, s. 311).

Peterson argumenterer videre for at det er helt avgjørende at mennesker forstår sin egen motivasjon for ondskap, for at den ikke skal overvinne personen under utfordrende eller negative opplevelser:

You have your reason for being resentful, deceitful, and arrogant. You face, or will face, terrible, chaotic forces, and you will sometimes be outmatched. Anxiety, doubt, shame, pain, and illness, the agony of conscience, the soul-shattering pit of grief, dashed dreams and disappointment [...] I want you to know how you might resist that decline, that degeneration into evil. To do so – to understand your own personality and its temptation by darkness – you need to know what you are up against. You need to understand your motivations for evil [...] (Peterson, 2021, s. 303).

På denne måten hevder Peterson at det er viktig å forstå de mange følelsene mennesker kan få som reaksjon på ulike erfaringer. Peterson mener også at ondskap kan utvikle seg i et menneske ved å benekte vanskelige erfaringer: «Suffering cannot be disbelieved away, however: rejection of the process that constantly renews the positive aspect of the «constituent elements of experience» merely ensures that their negative counterparts gain the upper hand» (Peterson, 1999, s. 323). I denne sammenheng fremhever Peterson at det er viktig å anerkjenne den menneskelige sårbarhet, for å kunne bearbeide negative erfaringer konstruktivt (Peterson, 1999, s. 324). Benektelse er et sentralt tema hos Peterson tilknyttet hvordan ondskap utvikles (Peterson, 1999, s. 338–339). I denne sammenheng gir Peterson et sitat fra Jung, som skal ha sagt: «any internal state of contradiction, unrecognized, will be played out in the world as fate» (Peterson, 1999, s. 342).

Ondskap kan også oppstå når vår tilværelse eller vår tradisjon møter en ukjent utfordring. I denne sammenheng er Peterson opptatt av hvordan ondskap kan oppstå fordi vi vil forsvare det vi opplever som en del av vår kultur – eller orden. For å unngå en slik prosess handler det om å ikke være låst i en tradisjon, men å anerkjenne det som ikke fungerer – slik at et samfunn ikke utvikler seg til et tyranni (Peterson, 1999, s. 324–330).

I siste del av kapitlet om *The Hostile Brothers* gir Peterson en allegori for det tjuende århundret, som skal skape forståelse for ondskap. I denne sammenheng viser Peterson til Hannah Arendts kjente utsagn om «the banality of evil» (Peterson, 1999, s. 369), der hun viser hvordan vanlige mennesker ble medlem av nazismen og dens ondskap uten å ha et tydelig ideologisk standpunkt. Peterson mener ondskap ofte blir utført av de sosialiserte og lydige innenfor et regime, de som følger regler og ikke tar ansvar. Han skriver:

It was the discipline of the Germans, not their criminality, that made the Nazi fearsome. It was the loyalty, patriotism and commitment of the Soviet and Chinese communists that enabled the mass persecution and destructive-labor camp elimination of their countrymen (Peterson, 1999, s. 347).

Dette mener Peterson er knyttet til menneskets sårbarhet og behov for grunnleggende ressurser og sikkerhet (Peterson, 1999, s. 353).

Ondskap i myter og eventyr

Fortellinger spiller en stor rolle i alle Petersons tre bøker (1999; 2018; 2021), og sammenheng mellom de religiøse mytene, eventyrene og individet tydeliggjøres fra et psykologisk perspektiv. Peterson bruker fortellinger for å illustrere egne erfaringer (se for eksempel Peterson, 2018, s. 93–102) eller erfaringer med pasienter (se for eksempel Peterson, 2021, s. 1–4). Erfaringene formidles som fortellinger, på samme måte som fortellingene i myter og eventyr. Peterson understreker verdien av fortellinger:

An unforgettable story captures the essence of humanity and distils, communicates, and clarifies it, bringing what we are and what we should be in focus [...] An unforgettable story advances our capacity to understand our behavior, beyond habit and expectation, toward an imaginative and then verbalized understanding [...] And all of this, being very difficult to understand consciously but vital to our survival, is transmitted in the form of the stories that we cannot help but attend to. And it is in that manner we come to comprehend what is of value, what we should aim at, and what we could be (Peterson, 2021, s. 57–58).

Når Peterson skriver om fortellinger, er det ofte religiøse fortellinger. Et eksempel er der Peterson trekker frem eksodus-fortellingen for å illustrere hvordan en fortelling kan inspirere mennesker til å skape endring:

Stories become unforgettable when they communicate sophisticated modes of being – complex problems and equally complex solutions [...] It was for this reason, for example, that the biblical story of Moses and the Israelites' exodus from Egypt became such a powerful touchstone for black slaves seeking emancipation in the United States (Peterson, 2021, s. 54).

Her ser vi hvordan Peterson mener fortellinger kan inspirere til handling. Peterson er, som tidligere nevnt, opptatt av at det alltid finnes to ulike måter å møte utfordringer på – en konstruktiv og en destruktiv – med alle de nyanseene det innbefatter. Derfor er han også opptatt av hvordan heltene i myter og

eventyr ofte har en sentral motpart eller en anti-helt der karakterene illustrerer og dramatiserer ondskaper (Peterson, 1999, s. 307).

I denne undersøkelsen har jeg valgt ut tre karakterer fra de bibelske mytene, som Peterson bruker hyppig. Disse er satan/djevelen, slangen i paradiset og Kain. Deretter vil jeg trekke frem to eventyrlige skikkelser Peterson nevner spesielt – Voldemort og heksen Manifiken i Tornerose.

Satan/djevelen

Et tydelig eksempel på hvordan ondskap fremstilles i myter, mener Peterson er i mytene om Satan både i dramatiske fortellinger og kunst. Peterson viser hvordan fortellinger og kunst som avbilder Satan har fått stor oppmerksomhet innenfor vestlig tankegang, til tross for at det står ganske lite om Satan i både Det gamle og Det nye testamente. Peterson forklarer dette slik:

The image of the devil [...] emerged as a consequence of endless genuine attempts to encapsulate the «personality» of evil [...] It has taken mankind thousands of years to work to develop dawning awareness of the nature of evil – to produce a detailed dramatic representation of the process that makes up the core of human maladaptation and voluntarily produced misery (Peterson, 1999, s. 318).

På denne måten argumenterer Peterson for at myter og kunst er ulike måter som mennesker bearbeider sin forståelse av erfaringer på. Djevelen blir i denne sammenheng en karakter i både fortellinger og kunst, som uttrykker menneskers forståelse av ondskap. Peterson mener noen av de mest karakteristiske trekkene ved ondskap er representert gjennom skildringer av djevelen:

The devil, traditional representation of evil, refuses recognition of imperfection, refuses to admit «I was in error», in my action, in my representation; accepts, as a consequence of unbending pride, eternal misery – refuses metanoia, confession and reconciliation; remains forever the spirit that refuses and rejects (Peterson, 1999, s. 363).

Peterson trekker også frem Satan skikkelsen i fortellingen om Jesu fristelse i ødemarken, som eksempel på en ondskap som vil at mennesker skal gi opp å jobbe mot meningsfulle mål, og heller velge kortvarige og destruktive alternativer (Peterson, 2018, s. 221–225). Når Satan frister Jesus en siste gang ved å tilby makt, mener Peterson dette kan knyttes til hans egen regel «Søk det meningsfulle (ikke det egennyttige)» (Peterson, 2018, s. 199).

Slangen

Peterson har også andre bibelske skikkelser som han sammenligner med djevelen. Slangen i paradiset der Adam og Eva vandret uskyldig, er et eksempel på det. Konsekvensen av å la seg friste av slangen til å gjøre noe de visste var galt, mener Peterson er at Adam og Eva oppdager at de er nakne og sårbare – og blir fylt med skamfølelse og gjemmer seg for Gud (Peterson, 2018, s. 90). Dette sammenligner Peterson med mennesker som forneker eller skammer seg over sine egne feil (Peterson, 2018, s. 78). Slangen i fortellingen tolker Peterson fra et psykologisk perspektiv: «Den verste av alle mulige slanger er menneskets evige hang til ondskap. Den verste av alle mulige slanger er psykologisk, åndelig, personlig og indre. Ingen murer kan holde det ute, uansett hvor høye de er» (Peterson, 2018, s. 71). Dette samsvarer med hvordan vi har sett Peterson fremheve benektelse av vonde erfaringer som en form for ondskap.

Kain

I boken *12 regler for livet* (Peterson, 2018) blir Kain nevnt 45 ganger. Det finnes korte referanser til fortellingen om Kain og Abel i reglene 2, 3, 8 og 11, men det er først og fremst i regel 6 og 7 at Kain nevnes flest ganger (Regel 6: 8 ganger og regel 7: 30 ganger). Jeg vil begynne med regel 6: *Få orden i eget hus før du kritiserer andre*. I dette kapitlet starter Peterson med å fortelle om skole-skytingen ved Sandy Hook Elementary School i Newton, Connecticut i 2011,

der 20 barn og seks lærere ble skutt. Videre siterer Peterson et utdrag fra et brev gjerningsmannen etterlot seg: «Menneskeheten er ikke verdt å kjempe for, bare verdt å drepe. Gi jorden tilbake til dyrene. De fortjener den uendelig mye mer enn vi gjør. Ingenting betyr noe lenger» (Peterson, 2018, s. 183). Denne forakten for mennesker knytter Peterson også til eksempler fra andre mordere, og han forklarer det som en destruktiv respons på lidelse som starter i det små, men som utvikler seg etter hvert til sterkere og mer aggressive følelser:

Til å begynne med hatet han dem som hadde krenket ham. Raseriet vokste til det omfattet hele menneskeheten, og han stanset ikke der. Destruktiviteten var i bunn og grunn rettet mot Gud selv [...] Det samme skjer i historien om Kain og Abel [...] han dreper Abel primært for å trosse Gud. Dette er den sanneste versjonen av det som skjer når folk tar hevnen ut i det ekstreme (Peterson, 2018, s. 188–189).

Myten om Kain og Abel mener Peterson er et eksempel på en grunnleggende forståelse av ondskap i fortiden. Peterson mener mange mennesker i dag hevder at de ikke kan forstå ondskap:

Alle sier: «Vi forstår det ikke». Men hvordan kan vi fortsette å late som det [...] Opphavsmennene til bibelhistorien om Kain og Abel forstod det – for mer enn 2000 år siden. De beskrev drap som den første historiske handlingen etter Edens hage, og ikke bare drap, men broderdrap, der offeret ikke bare var uskyldig, men også et ideal og et godt menneske, og hvor drapet ble begått bevisst for å ergre universets skaper (Peterson, 2018, s. 187).

Det er i den sammenheng viktig for Peterson å påpeke at de fleste mennesker som opplever vonde ting, ikke selv blir voldelige (Peterson, 2018, s. 189). Det handler om hvordan man responderer på hendelser og erfaringer, som Peterson alltid er tydelig på har to mulige utveier – en konstruktiv og en destruktiv.

I regel 7, *Søk det meningsfylte (ikke det egennyttige)*, blir Kain spesielt trukket frem i forbindelse med den vonde følelsen man opplever, hvis man har ofret noe, men blir avvist:

Da har arbeidet – offeret – vært meningsløst. Under slike omstendigheter mørkner verden, og sjelen gjør opprør [...] Kain blir rasende over avvisningen. Han konfronterer og anklager Gud og forbanner skaperverket [...] Han dreper sin bror, sitt ideal [...] Han gjør det for å markere sin totale motstand mot eksistensen (Peterson, 2018, s. 214–215).

Peterson forklarer dette som en destruktiv utvikling mennesker kan velge i møte med lidelse i livet. Samtidig tydeliggjør han igjen at det er to måter å respondere på det vonde:

Historien om Kain og Abel er en manifestasjon av den arketypiske fortellingen om de fiendtlige brødrene, helten og hans motstander: de to elementene i den menneskelige psyke, ett som sikter oppover, mot det gode, og det andre nedover, mot selve helvete (Peterson, 2018, s. 217).

På denne måten mener Peterson at disse mytologiske brødrene representerer dynamiske prosesser hos mennesker, som kan føre helt ulike veier – enten til fornyelse eller destruktivt forfall.

Voldemort

Til slutt vil jeg også trekke frem to skikkelser fra kjente fortellinger som Peterson bruker for å illustrere ondskap. Den første er Voldemort – i Harry Potter-serien. Voldemort nevnes åtte ganger i *Beyond Order* (2021) og fremstår som Harry Potters motstykke – som Kain og Abel, eller som Jesus og Satan: «Voldemort – who might as well be Satan himself» (Peterson, 2021, s. 18). Peterson viser hvordan begge sider – både det onde og gode – er til stede hos karakterene: «Harry is touched by evil [...] as part of the incomparably dark wizard Voldemort's soul is embedded within him (although neither he nor Voldemort are initially aware of this)» (Peterson, 2021, s. 80). Videre mener Peterson det er paralleller til karakterene Voldemort og slangen i 1 Mosebok:

«Voldemort therefore bears the same relationship to the basilica in Hogwarts as Satan does, strangely and incomprehensibly, to the vision-granting serpent in the Genesis story of the Garden of Eden» (Peterson, 2021, s. 81).

Maniken

Den andre litterære skikkelsen jeg vil trekke frem fra Petersons mange eksempler, er heksen Manifiken i Tornerose. Når heksen har fanget prinsen for at han ikke skal redde Tornerose, klarer han å rømme. Dette gjør at sinnet til Manifiken vokser over evne, og hun vokser seg til en stor drage (Peterson, 2021, s. 312). Denne forvandlingen fra en sint heks i normal størrelse til en stor ildsprutende drage mener Peterson illustrerer ondskapen og den kraft som kan vokse fram av den: «[...] it is no problem for her to become a dragon. Why? [...] Dangers that we can handle can suddenly turn themselves into dangers we cannot handle» (Peterson, 2021, s. 313). På denne måten mener Peterson at «Movies, plays, operas, TV dramas – even the lyrics of songs – help us deal with our lived experience» (Peterson, 2021, s. 68).

Analyse

I den analytiske delen tar jeg utgangspunkt i mitt forskningsspørsmål: Kan Petersons tilnærming til forståelse av ondskap bidra til en faglig utvikling av både fortellingsdidaktikken i KRLE og en visdomsorientert pedagogisk tilnærming til filosofisk samtale, som inkluderer elevenes egne erfaringer i møte med myter og eventyr? Jeg vil analysere funnene i forhold til fortellingsdidaktikkens forståelse av tolkningskompetanse og den allmennmenneskelige dimensjonen i fortellingsdidaktikken. Deretter vil jeg trekke frem Helskogs forståelse av *Bildung* og hvordan visdom kan utvikles gjennom den kulturhistoriske dimensjonen og den eksistensiell-emosjonelle dimensjonen.

Tolkningskompetanse

Peterson – med sin tese om religiøse myter – gir i liten grad en forståelse av hvordan religiøse myter kan ses fra et mangfold av perspektiver, som Breidlid og Nicolaisen fremhever som viktig for å utvikle en tolkningskompetanse. Likevel kan Petersons tilnærming fint plasseres innenfor det Breidlid og Nicolaisen kaller *den allmennmenneskelige dimensjonen i fortellingsdidaktikken*, som er en sosial og psykologisk tilnærming til myter. Samtidig er det viktig å påpeke at selv om Peterson mener mennesker kan forstå fortidens menneskers bearbeidelse av sine erfaringer med ondskap gjennom de gamle mytene, er Peterson like åpen for at man kan lære noe av kunst, drama og eventyr. På mange måter bruker Peterson myter og eventyr som eksempler på hva han som psykolog mener ondskap er. Peterson er derimot ikke opp-tatt av å utforske hva de enkelte mytene kan si om den enkelte tradisjon (den religionsspesifikke dimensjonen) eller det religiøse innholdet (den religiøse dimensjonen). Det både Peterson og fortellingsdidaktikken har felles, er å undersøke den allmennmenneskelige dimensjon ved religionenes fortel-linger – men fortellingsdidaktikken gjøre dette fra et religionshistorisk per-spektiv, mens Peterson inntar et psykologisk perspektiv. Det psykologiske perspektivet skaper et større fokus på hva mytene – om slangen i paradiset, Kain eller Satan – forteller om menneskers forsøk på å forstå ondskap. Petersons psykologiske perspektiv gjør at han er like interessert i å forstå hvordan myter forteller om menneskers erfaring, som å forstå hvordan men-nesker bearbeider erfaringene sine i eventyr – eksemplifisert gjennom de onde karakterene i Tornerose eller Harry Potter-filmene. Likevel knytter den allmennmenneskelige dimensjonen i fortellingsdidaktikken seg til en sosial og psykologisk tilnærming til mytene, og derfor er Petersons tilnærming inter-essant og relevant som en utdypende forståelse av det psykologisk perspektiv i forhold til den allmennmenneskelige dimensjonen av fortellingsdidaktikken til Breidlid og Nicolaisen (2011).

Bildung er nevnt eksplisitt i Helskogs visdomsorienterte tilnærming, men mer implisitt hos Peterson. Peterson er tydelig på at han mener mytene hadde et karakterbyggende og moralsk siktemål, samtidig som han argumen-terer for at det er viktig at mennesker forstår hva ondskap er – fordi det er en del av alle menneskers mulige reaksjonsmønster i møte med det ukjente. Det dialektiske forholdet, motsetningene mellom godt og ondt, er sentralt

for Helskog vedrørende hennes tilnærming til danning – og kan også delvis gjenfinnes hos Peterson. For Peterson endrer mennesker seg i møte med det ukjente. Denne endringen kan alltid enten være ond/destruktiv eller god/konstruktiv. Det er mulig å se paralleller mellom Petersons forståelse av de religiøse mytene – spesielt i *Bibelen* – som karakterbyggende og Helskogs bruk av fortellingene som et utgangspunkt for en visdomsorientert filosofisk samtale, med utgangspunkt i eksistensielle spørsmål.

Når det gjelder *den kultur-historiske dimensjonen* i utvikling av visdom, kan Peterson knyttes spesielt til denne. Peterson argumenterer for at de bibelske mytene er sentrale for den vestlige tankegang og verdigrunnlag, fordi den har blitt overlevert gjennom generasjoner. Her tar også Peterson et tydelig standpunkt for at de bibelske mytene ligger bak mange av de grunnverdier som er nedfelt i den vestlige sivilisasjon. Peterson er opptatt av hvordan mennesker bearbeider sine erfaringer i livet for å finne ut hva som er verdifullt, og at det derfor blir vanskelig hvis de ikke kjenner til denne siden av verdigrunnet for sivilisasjonen. Helskog nevner ikke bare de bibelske fortellingene som relevant for vestlig tankegang, men også andre fortellinger fra filosofihistorien og religionshistorien. Helskog mener det er viktig å forstå fortidens fortellinger og tanker om eksistensielle tema, som et utgangspunkt for å reflektere over egne tanker – og slik skape et møte mellom universelle verdier og egne individuelle verdier. På den måten kan deltakerne i en filosofisk samtale få følelse av å være en del av en større historie og tid.

I motsetning til Helskog, Breidlid og Nicolaisen bruker Peterson i liten grad myter og fortellinger fra andre kulturer og tradisjoner enn den kristne. Samtidig knytter Peterson menneskers forståelse av ondskap til et historisk prosjekt, i den forstand at han mener vår forståelse av ondskap kan utvikles mer komplekst og tydelig i møte med hvordan mennesker før oss har forstått ondskap. For Peterson handler det om hva vi kan lære av fortidens forståelse av ondskap, slik den kommer frem i mytene om Satan, slangen i paradiset og Kain. Helskog har ikke utviklet et omfattende repertoar av ulike fortellinger fra religionene, men har som nevnt noen få. Petersons tilnærming er interessant fordi han gir langt flere eksempler fra bibelske fortellinger som er en del av kulturarven som den vestlige sivilisasjon/verden bygger på.

Den andre dimensjonen til Helskog som jeg vil se på her, er *den eksistensiell-emosjonelle dimensjonen*, der selvinnsikt er sentralt, og i forhold til å forstå den universelle menneskelige erfaring og seg selv «as part of developing our

fully fledged humanity» (Helskog, 2019, s. 53). Helskog er som nevnt opptatt av at visdom handler om selvinnsikt, noe som også er sentralt i Petersons tilnærming til ondskap, der han skriver at å kjenne seg selv innebærer å «Recognize and understand the evil twin» (Peterson, 1999, s. 311), og at ondskap er en del av mennesket. Peterson poengterer at vi må reflektere over det vi leser og knytte det til egne erfaringer – slik Peterson også gjør når han trekker paralleller mellom ondskap i mytene og eventyrene og egne erfaringer med pasienter, bekjente eller seg selv. Det er nettopp evnen til refleksjon omkring egne erfaringer knyttet til møte med ulike fortellinger fra de religiøse tradisjonene eller filosofiske tema som er et fellestrekk hos Helskog og Peterson. Helskog er opptatt av at forståelse og visdom utvikles i møte med det universelle og det partikulære – det vil her si i møtet med de store fortellingene og deltakernes egne erfaringer. Dette ser vi også tydelig i Petersons tilnærming til mytene og eventyrene, hvor tekstene skal relateres til menneskers erfaringer i vår tid, gi dem selvinnsikt og hjelpe dem til å forstå seg selv som menneske.

Helskog hevder at en visdomsorientert pedagogisk tilnærming står i et dialektisk forhold mellom det individuelle og kollektive, den enkeltes erfaringer og universelle begrep, subjekt og objekt, samt det personlige og det faglige. Den dialektiske tilnærmingen kan Helskog foreta ved å starte med en fortelling, myte eller utdrag fra ulike offentlige dokument, som for eksempel formålsparagrafen. Her vil jeg hevde at Peterson også gir en dialektisk tilnærming idet han pendler mellom hvordan vi kan forstå ondskap med bruk av eksempler fra mytene og eventyrene opp mot enkeltindividets livserfaringer. Jeg vil derfor hevde at Petersons fortellinger om ondskap i de ulike bibelske myter og eventyr kan fungere som et relevant utgangspunkt for en visdomsorientert pedagogisk tilnærming til filosofisk samtale.

Diskusjon og avslutning

I denne undersøkelsen har jeg vært opptatt av om Jordan Petersons forståelse av forholdet mellom religiøse myter, eventyr og individers livserfaringer kan være et nyttig bidrag innenfor fortellingsdidaktikk og didaktisk arbeid med filosofisk samtale i KRLE – og da spesielt den visdomsorienterte pedagogiske

praksisen. Jeg har valgt ut Petersons beskrivelser og fortolkninger av det onde, som er et sentralt tema/anliggende i hans tekster.

Jeg startet kapitlet med å vise hvorfor eksistensielle spørsmål, etiske verdier og elevens livserfaringer er viktig i arbeidet med moralske spørsmål innenfor KLRE-faget. Filosofiske samtaler, tenkemåter eller samtaleformer er sentrale didaktiske virkemidler for å kunne fremme eksistensielle og etiske refleksjoner hos elevene i KRLE-faget (RLE01-03). KRLE-faget skal gi elever en forståelse for verdispørsmål på bakgrunn av kunnskap om religiøse og filosofiske tradisjoner. Peterson er opptatt av å forsvare sin tese om at mytene er skrevet av mennesker som et forsøk på å forstå tilværelsen og hva som er meningen med de erfaringene de gjorde. I dette kapitlet har jeg forsøkt å få frem hvordan Peterson mener vi kan forstå ondskap, ved å se hvordan mytene, kunsten og eventyrene skildrer ondskaperen – nettopp fordi forfatterne eller kunstnerne selv gjorde seg erfaringer med ondskap i sin egen tid. Peterson trekker også frem egne erfaringer og erfaringer fra samtiden – for å vise hvordan mytene kan hjelpe mennesker i dag til å forstå hva den tidløse erfaringen med ondskap er, og hvilken innsikt om ondskap som har vokst seg frem gjennom historien. Spørsmålet: Hva er ondskap? – er et eksistensielt, etisk og filosofisk spørsmål. Derfor mener jeg Petersons psykologiske interesse for mytene er relevant for KRLE-faget og en utvidelse av fortellingsdidaktikkens allmennmenneskelige dimensjon. I tillegg argumenterer jeg for at de mytene og eventyrene Peterson trekker frem for å illustrere ondskap, kan fungere som gode inngangsporter til en filosofisk samtale om ondskap. Derfor mener jeg Petersons tilnærming kan gi et utvidet repertoar av religiøse fortellinger og eventyr som kan benyttes som utgangspunkt for Helskogs visdomsorienterte pedagogiske tilnærming innenfor KRLE-fagets rammer. Eksempelvis kan mytene gi forståelse for etiske ideer fra sentrale skikkelser i de religiøse tradisjonene, mens eventyr kan være en mulighet for eleven til å trekke inn egne erfaringer fra bøker eller filmer de har sett – uten at det blir altfor personlig – for å reflektere over egen forståelse av hva ondskap er.

Med utgangspunkt i tidligere forskning om Peterson ser vi at til tross for mye kritikk, er det ett perspektiv hos Peterson som blir anerkjent. Eksempelvis oppfatter Dart at Peterson evner å knytte mytene sammen med de eksistensielle, personlige og individuelle dimensjonene – og på denne måten få mennesker til å føle at mytene angår dem (Dart, 2020, s. 6).

Oppsummerende vil jeg hevde at Petersons tilnærming til og forståelse av ondskap kan bidra til en faglig utvikling av fortellingsdidaktikk og didaktisk arbeid med filosofisk samtale i KRLE. Den sosiale og psykologiske tilnærmingen innenfor den allmennmenneskelige dimensjonen i fortellingsdidaktikken kan tydeliggjøres og forklares eksplisitt – gjerne spesielt i forhold til refleksjonsfasen i møte med religionenes fortellinger. Når det gjelder den visdomsorienterte pedagogiske og filosofiske samtalen, kan Petersons eksempler på fortellinger fra de bibelske mytene og eventyrene være sentrale og fungere som utgangspunkt for en visdomsorientert filosofisk samtale om ondskap og/eller forholdet mellom godt og ondt. Samtidig er ikke Petersons tekster alene nok for å gi en god tolkningskompetanse til de ulike religionenes fortellinger, fordi Peterson hovedsakelig bare trekker frem de bibelske mytene. Peterson gir heller ikke en dypere forståelse av den teologiske betydningen bak mange av religionenes fortellinger – som er viktig for å forstå religion som tradisjon. Petersons tekster er heller ikke tilstrekkelig for å utvikle en visdomsorientert filosofisk samtale om alle mulige eksistensielle spørsmål, men hans mange eksempler fra myter og eventyr for å illustrere ondskap kan brukes som relevante utgangspunkt for en visdomsorientert filosofisk samtale om ondskap. Petersons psykologiske tilnærming til eksistensielle spørsmål i myter og eventyr kan også danne grunnlag for mer forskning på hvordan ulike psykologiske tilnærminger til religion kan gjøre KRLE-faget mer spennende og relevant for elevene, samtidig som deres personlige integritet ivaretas.

Referanser

- Bratberg, Ø. (2017). *Tekstanalyse for samfunnsvitere*. Cappelen Damm Akademisk.
- Breidlid, H. & Nicolaisen, T. (2023). *I begynnelsen var fortellingen: Fortelling i KRL*. Universitetsforlaget.
- Champagne, M. (2020). *Myth, meaning and antifragile individualism: On the ideas of Jordan Peterson*. Imprint Academic.
- Courtright, P. B. (1989). *Ganesa: Lord of obstacles, lord of beginnings*. Oxford University Press.
- Dart, R. (2020). *Myth and meaning in Jordan Peterson: A Christian perspective*. Lexham Press.
- Hansen, S. H. & Aukland, K. (2023). Å utvikle etisk kompetanse med 3H-modellen: En studie av et etikkdidaktisk undervisningsdesign med VR. *Nordidactica – Journal of Humanities and Social Science Education*, 2023(4).
- Helskog, G. H. (2008). *Dialogos: Praktisk filosofi i skolen*. Fagbokforlaget.
- Helskog, G. H. (2019). *Philosophising the Dialogos way towards wisdom in education: Between critical thinking and spiritual contemplation*. Routledge.
- Helskog, G. H. (2021). Pedagogisk arbeid med grunnverdien tilgivelse. *Prismet*, 72(3). <https://doi.org/10.5617/pri.9078>
- Krumsvik, R. J. (2019). *Kvalitativ metode i lærerutdanningen*. Fagbokforlaget.
- Peterson, J. B. (1999). *Maps of meaning: The architecture of belief*. Routledge.
- Peterson, J. B. (2018). *12 regler for livet: En motgift mot kaos*. Gyldendal.
- Peterson, J. B. (2021). *Beyond order: 12 more rules for life*. Penguin Publishing Group.
- Proser, J. & Prager, D. (2020). *Savage messiah: How Dr. Jordan Peterson is saving Western civilization*. St. Martin's Publishing Group.
- Rowling, J. K., Yates, D., Radcliffe, D., Grint, R. & Watson, E. (Regissører). (2007). *Harry Potter og Føniksordenen* [Film]. Warner Bros Entertainment Norge.
- Sandra, W. (Red.). (2022). *Jordan Peterson: Critical responses*. Carus Books.
- Silverman, D. (2011). *Qualitative research*. Sage Publications.
- Skeie, G. (2023). Ethiske verdier og eksistensiell utforskning: Hvordan kan skolens religions- og livssynsundervisning arbeide med bærekraftig utvikling som tverrfaglig tema? *Nordisk tidsskrift for pedagogikk og kritikk*, 9, 9–32. <https://doi.org/10.23865/ntpk.v9.4039>
- Sporre, K., Osbeck, C., Lilja, A., Lifmark, D., Franck, O. & Lyngfelt, A. (2022). Fiction-based ethics education in Swedish compulsory school – reflections on a research project. *Nordidactica – Journal of Humanities and Social Science Education*, 12, 84–107.
- Utdanningsdirektoratet. (2020). *Læreplan i Kristendom, religion, livssyn og etikk (KRLE)*. Utdanningsdirektoratet. Hentet 27. november 2023 fra <https://www.udir.no/lk20/rle01-03?lang=nob>